

‘Toegankelijk toerisme, op weg naar inclusieve vakantieparticipatie’

Inhoud

1. Vakantie, een recht voor iedereen	2
1.1 Oorsprong van vakantie.....	2
1.1.1 Etymologie.....	2
1.1.2 Ontstaansgeschiedenis.....	2
1.2 Vakantieparticipatie	3
1.3 Inclusie.....	3
1.4 Intersectionaliteit	4
2. Onderzoek.....	4
2.1 Methodologie	4
3. Vakantiedrempels	5
3.1 Financieel	5
3.2 Digitaal	5
3.3 Gezondheid	6
3.4 Gezinssituatie	6
3.5 Taal- en cultuurverschillen	6
4. Ondervertegenwoordigde groepen	6
5. Complexe uitsluitingsmechanismen binnen vakantieparticipatie	7
6. Vakantieparticipatie bevorderen: bestaande inclusieve initiatieven	8
6.1 Randvoorwaarden en handvatten	9
7. Vakantie is meer dan een luxeproduct	9
8. Participatie bevorderen is een evenwichtsoefening.....	10
8.1 Balans tussen vaardigheden, verbondenheid en uitdaging	10
8.1.1 Vaardigheden.....	11
8.1.2 Verbondenheid	11
8.1.3 Uitdaging	11
8.2 Strategieën voor samenwerking en toegankelijkheid.....	12
8.2.1 Praktijkvoorbeeld: 'Iedereen Verdient Vakantie'	12
9. Conclusie: van obstakel naar recht	13
12. Bibliografie	14

1. Vakantie, een recht voor iedereen

Vakantie is een basisrecht volgens de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Toch is dit voor velen niet vanzelfsprekend en blijkt dat niet iedereen in gelijke mate toegang heeft tot vakantieparticipatie. Voor een gemiddeld Vlaams gezin is vakantie de normaalste zaak van de wereld. Maar... lang niet iedereen is een 'gemiddeld Vlaams gezin'. (Viane, z.d.).

Uit cijfers van Statistiek Vlaanderen blijkt dat ruim 7 op 10 bewoners op reis ging in 2023. In 2023 maakte 72% van de inwoners in het Vlaamse Gewest minstens 1 reis met minstens 1 overnachting, 63% van de inwoners maakte minstens 1 buitenlandse reis (Vakantieparticipatie, z.d.).

Dit roept bij mij onmiddellijk de vraag op: Hoe kunnen we ervoor zorgen dat meer mensen kunnen genieten van vakantieactiviteiten, m.a.w. hoe kunnen we vakantieparticipatie inclusiever maken en het recht op vakantie realiseren?

1.1 Oorsprong van vakantie

Voor het gaat over vakantieparticipatie, is het interessant om het te hebben over de oorsprong van vakantie, zowel de etymologie als de ontstaansgeschiedenis van het concept.

1.1.1 Etymologie

Toen onze voorouders het woord vakantie in de 15e eeuw leenden uit het Latijn, was er nog geen vrije tijd. Vakantie stamt af van het Latijnse 'vacare' of leeg en vrij zijn en 'vacantio' of vrijstelling. In die zin is het een voorafspiegeling van de relatie die er tot op vandaag is met de noties verlof en vrije tijd.

Het Engelse 'holiday' verwijst dan eerder naar heiligendagen, specifieke religieuze dagen waarbij je verlost was van verplichte arbeid. Holiday verwijst in die zin specifieker naar officiële verlofdagen die er tot op vandaag zijn, gelinkt aan een religieuze oorsprong (denk aan Hemelvaart, Pasen, Kerstmis), terwijl het Latijnse 'vacare' eerder verwijst naar het vrij zijn van arbeid of verplichte/nuttige activiteiten voor het levensonderhoud (Boon, 2019).

1.1.2 Ontstaansgeschiedenis

Het recht op vakantie is een belangrijke verworvenheid, voortgekomen uit sociaal-culturele ontwikkelingen die vrije tijd mogelijk maakten. Anderhalve eeuw geleden bestond het concept vakantie nauwelijks. Het nutsprincipe domineerde, en "niets doen" werd sterk bekritiseerd. Werknemers maakten lange werkdagen met een jaararbeidsduur van 3.500 tot 4.000 uur, wat neerkomt op een 7-daagse werkweek.

Vakantie was in die tijd voorbehouden aan een kleine geprivilegieerde groep, zoals magistraten, leerkrachten en ambtenaren, die vrije dagen doorbrachten in hotels aan de kust, in de Ardennen of Brussel. Voor de meeste werknemers was vakantie onbekend; vrije tijd beperkte zich tot zondagen en kerkelijke feestdagen. Sommigen kregen onbetaalde verlofdagen als gunst.

De industriële revolutie en de opkomst van het socialisme brachten echter verandering. De industriële revolutie zorgde voor lange werktijden in onaantrekkelijke fabrieksomgevingen, wat de behoefte aan ontspanning vergrootte. Na de Eerste Wereldoorlog nam betaalde vrije tijd snel toe (Verheyden & Kommissaris-Generaal, Vlaams Kommissariaat-Generaal voor Toerisme, z.d.).

Ook schoolvakanties zijn een relatief recente ontwikkeling. Vanaf 1831, met de Belgische grondwet, kregen gemeenten de verantwoordelijkheid voor onderwijs en de bijbehorende vakantiedagen. Aanvankelijk werden deze vakanties bepaald door het agrarische ritme van zaaien, planten en oogsten, met langere vakanties rond Pasen en de zomer. De zomervakantie evolueerde na de leerplichtwet in 1914 naar zes weken, startend half augustus om kinderen te laten helpen met de oogst. Vanaf de jaren vijftig, met de invoering van betaalde vakantie, verschoof de zomervakantie naar juli en augustus (VRT MAX, z.d.).

1.2 Vakantieparticipatie

Vakantieparticipatie verwijst bijgevolg naar de mate waarin mensen de kans hebben om deel te nemen aan vakantieactiviteiten, zoals reizen, uitstapjes of recreatieve activiteiten tijdens hun vrije tijd. Het concept gaat zowel over toegang tot vakanties, als over de beleving en het sociale aspect ervan (Van Wassenhove, 2024).

Vakantie draagt niet alleen bij aan persoonlijke ontwikkeling, maar is ook een middel om sociale contacten te bevorderen en maatschappelijke uitsluiting tegen te gaan. Echter, niet iedereen heeft gelijke kansen om hieraan deel te nemen, vanwege verschillende drempels (Viane, z.d.). Hierdoor is vakantieparticipatie ook relevant als onderdeel van inclusie en het wegnemen van drempels voor diverse groepen.

1.3 Inclusie

Forest en Pearpoint (1992), grondleggers van het inclusief denken binnen de sociale wetenschappen, definiëren inclusie als “inviting those who have been left out (in any way) to come in, and asking them to help design new systems that encourage every person to participate to the fullness of their capacity as partners and as members”.

De begrippen ‘sociale inclusie’ en ‘uitsluiting’ zijn nauw met elkaar verbonden. Het is moeilijk om sociale inclusie te bespreken zonder het ook over sociale uitsluiting te hebben.

Structurele uitsluiting is de systematische samenhang tussen en aaneenschakeling en opeenstapeling van sociale en culturele vormen van uitsluiting bij bepaalde doelgroepen over verschillende domeinen heen. Inclusie kan dan structureel begrepen worden als een ideale toestand waarbij iedereen – ongeacht klasse, gender, ras of etniciteit, leeftijd en mentale of fysieke gezondheid – ingesloten wordt op de arbeidsmarkt, het onderwijs, huisvesting, gezondheidszorg en sociale zekerheid. Zodoende heeft iedereen a priori deel aan en maakt iedereen deel uit van een samenleving die grondwettelijk verankerd recht op een menswaardig bestaan garandeert (Frans, 2021).

Vakantieparticipatie weerspiegelt bredere sociale structuren. Sociale uitsluiting kan hier resulteren in het onvermogen van bepaalde groepen om deel te nemen aan vrije tijd en ontspanning. Door vakantie als een sociaal recht te beschouwen, net zoals toegang tot onderwijs en gezondheidszorg, kan inclusie bevorderd worden.

1.4 Intersectionaliteit

Het concept van intersectionaliteit speelt hierbij een sleutelrol. Intersectionaliteit, geïntroduceerd door Kimberlé Crenshaw, verwijst naar hoe verschillende vormen van discriminatie en ongelijkheid (zoals gender, klasse, etniciteit, en handicap) elkaar kruisen en versterken. Toegepast op vakantieparticipatie helpt dit concept te begrijpen hoe verschillende drempels tegelijkertijd optreden en bepaalde doelgroepen extra hard raken (Cooper 2015).

Hierdoor wordt het duidelijk hoe complexe systemen van ongelijkheid moeten worden aangepakt om meer inclusieve vakanties mogelijk te maken.

2. Onderzoek

Hieruit volgt dan ook mijn **onderzoeksvraag: ‘Hoe kunnen we vakantieparticipatie inclusiever maken vanuit een perspectief van intersectionaliteit?’**

Dit onderzoek richt zich op het identificeren van drempels voor vakantieparticipatie bij ondervertegenwoordigde doelgroepen. Op basis van deze inzichten zullen er aanbevelingen en oplossingen worden geformuleerd, met als doel het recht op vrijetijdsbesteding en vakantie voor iedereen toegankelijker maken. Dit draagt bij aan het streven naar een rechtvaardiger en inclusiever vrijetijdslandschap.

De keuze voor dit thema sluit bovendien aan bij mijn stagecontext, aangezien deze zich bevindt op de grens van toerisme en jeugdwerk. Mijn stageplaats KrisKras, is een duurzame reisorganisatie die zich richt op jongeren tussen de 18 en 30 jaar en reizen organiseert voor kleine groepen van 7 tot 9 personen. De focus ligt op duurzaam toerisme, waarbij respect voor de natuur, culturele uitwisseling en sociale verbinding centraal staan. Dit sluit aan bij de bredere maatschappelijke bewegingen rond ecologisch verantwoord handelen en inclusie in vrijetijdsbesteding.

Van hieruit kwam dan ook de eerste inspiratie voor het thema vakantieparticipatie. Ook KrisKras is vaak nog ontoegankelijk voor een groot aantal mensen omwille van vakantiedrempels. Door te onderzoeken hoe sociaal-culturele initiatieven barrières voor vakantieparticipatie kunnen aanpakken, bijvoorbeeld door financiële, fysieke of sociale drempels te verlagen, kan dit onderzoek ook voor KrisKras een meerwaarde bieden.

2.1 Methodologie

Om een antwoord te krijgen op mijn onderzoeksvraag deed ik een uitgebreide literatuurstudie naar inclusieve vakantieparticipatie en de sociale drempels die daarbij een rol spelen. Dit omvat onder meer studies over sociale inclusie via toerisme en toegankelijkheidsstrategieën.

Daarnaast heb ik één semigestructureerd interview afgenomen van Carine Geboers, netwerkverbinder bij ‘Iedereen Verdient Vakantie’, een initiatief dat ondersteund wordt door Toerisme Vlaanderen. Haar expertise en ervaringen hebben waardevolle praktijkinzichten opgeleverd.

Tot slot heb ik de verhalen die ‘Iedereen Verdient Vakantie’ heeft verzameld met behulp van de storyweavingmethode, geanalyseerd en geïntegreerd in dit onderzoek. Deze verhalen bieden een

uniek perspectief op de belevingswereld van mensen met ondersteuningsnoden en vormen een belangrijk praktijkgegeven.

De keuze voor literatuuronderzoek als hoofdmethodologie is gericht op het bouwen van een sterke theoretische basis. Het interview met Carine Geboers voegt een waardevolle praktijkcomponent toe. De storyweavingmethode brengt persoonlijke perspectieven en praktijkervaringen samen, wat de kracht van het kwalitatieve aspect van het onderzoek versterkt. Deze combinatie van methoden biedt zowel theoretische als praktijkgerichte inzichten.

3. Vakantiedrempels

Heel wat mensen krijgen te maken met obstakels die ze niet zelfstandig kunnen overwinnen wanneer ze met vakantie of op uitstap willen. Zulke obstakels noemen we vakantiedrempels (Van Wassenhove, 2024).

3.1 Financieel

Uit het interview blijkt dat financiële barrières de grootste drempel vormen. Hoewel kortingen worden aangeboden, blijven vakanties niet volledig gratis. Dit vormt een obstakel voor mensen met de laagste inkomens (C. Geboers, persoonlijke communicatie, 11 december 2024).

Mensen met een beperkt budget besparen op vrije tijd. Voor de andere kinderen puilt de vrijetijdsagenda vaak uit en schuift de norm steeds verder op. Kinderen en jongeren in armoede missen hierdoor kansen in hun ontwikkeling (De Visscher, 2019).

Ook de eerste resultaten van de enquête naar inkomens en levensomstandigheden in 2023 bevestigen deze drempel (EU-SILC). Eén op de twaalf Vlamingen leeft in armoede. Eén Vlaming op acht kan zich geen vakantie veroorloven. Kinderen zijn daar vaak de dupe van: bijna 22% van de kinderen kan niet met vakantie. 21,6% van de Belgische bevolking heeft onvoldoende financiële middelen om zich een week vakantie te veroorloven, wat neerkomt op 2.495.000 personen. Deze kloof illustreert een hardnekkige sociale ongelijkheid (Materiële en Sociale Deprivatie | Statbel, 2024).

Hoewel financiële drempels terecht veel aandacht krijgen, ligt de nadruk in beleid en initiatieven soms zo sterk op deze drempel dat andere belangrijke barrières, nog vaak onderbelicht blijven. Dit kan betekenen dat oplossingen niet voldoende breed zijn om alle vakantiedrempels effectief aan te pakken en dat bepaalde groepen met niet-financiële uitdagingen hierdoor nog steeds niet worden bereikt.

3.2 Digitaal

Een tweede drempel die Carine aanhaalt tijdens het interview, is de digitale kloof. Voor ongeveer 70% van de doelgroep vormt het gebruik van digitale tools, zoals online boekingssystemen, een uitdaging. Dit beperkt hun mogelijkheden om zelfstandig vakanties te regelen (C. Geboers, persoonlijke communicatie, 11 december 2024).

Vakantie is voor veel mensen geen vanzelfsprekende ervaring. Het gebrek aan ervaring zorgt ervoor dat ze praktische stappen, zoals het boeken van een verblijf, niet zelfstandig durven zetten.

3.3 Gezondheid

Tien tot vijftien percent van alle Vlamingen heeft een beperking. 80.000 mensen hebben een mentale beperking. 60.000 Vlamingen hebben een autismespectrumstoornis. 135.000 mensen zijn slechtziend en een half miljoen mensen heeft een auditieve beperking.

Een kwart van onze bevolking leeft met één of andere allergie. Soms is dat een kwaaltje, maar soms regelrecht levensbedreigend (Viane, z.d.).

Daarnaast kan schaamte een grote rol spelen, vooral bij mensen die het gevoel hebben dat ze 'er niet bij horen' (C. Geboers, persoonlijke communicatie, 11 december 2024).

3.4 Gezinssituatie

Vlaanderen telt ruim 220.000 eenoudergezinnen en 170.000 nieuw samengestelde gezinnen. Bijna 970 000 Vlamingen zijn alleenstaande (Viane, z.d.).

Ook huisdieren kunnen een vakantiedrempel vormen. Wat doen we met hond of poes tijdens vakantie? Voor 478.000 baasjes van honden en 619.000 poezenliefhebbers is dat een vraag die onbeantwoord tot het schrappen van vakantieplannen leidt (Viane, z.d.).

3.5 Taal- en cultuurverschillen

Bijna 1,8 miljoen Vlamingen is van buitenlandse herkomst. 113.000 mensen zijn nog vrij nieuw in ons land (Viane, z.d.). Naast taal- en cultuurverschillen, liggen de drempels voor deze groepen vaak dieper, zoals een gebrek aan vertrouwen in de samenleving of onbekendheid met het concept van vakanties (C. Geboers, persoonlijke communicatie, 11 december 2024).

De combinatie van al deze drempels vereist een multidimensionale aanpak die verder gaat dan enkel financiële ondersteuning.

4. Ondervertegenwoordigde groepen

Door voorgenoemde drempels ligt de vakantieparticipatie bij een aantal groepen lager dan gemiddeld. We gebruiken de volgende formulering voor maatschappelijk kwetsbare groepen: 'alle groepen die zich op één of andere manier in een kwetsbare positie bevinden, zij het omwille van financiële, lichamelijke, sociale en andere redenen.' (Vos et al., 2003).

Bij doelgroepen wordt er vaak een verschil gemaakt tussen participatie van de middengroep enerzijds en van maatschappelijk kwetsbare groepen anderzijds. Participatie van de middengroep wordt eerder 'vanzelfsprekend' beschouwd, terwijl het voor maatschappelijk kwetsbare groepen moeilijker lijkt om aan participatie te doen. 'Moeilijker' omwille van het feit dat een aantal vanzelfsprekendheden voor hen niet gelden (Vos et al, 2003).

'Iedereen Verdient Vakantie' slaagt erin om via samenwerking met sociale organisaties diverse groepen te bereiken:

Onder andere mensen met een laag inkomen, nieuwkomers, en mensen die in sociale isolatie leven, worden via netwerken zoals OCMW's en buurtwerk aangesproken. Ook specifieke groepen zoals mensen met beperkingen vinden steeds vaker hun weg naar vakantieparticipatie. Door bijvoorbeeld aangepaste vakanties aan te bieden voor mensen met beperkingen en samen te werken met organisaties die deze expertise hebben, worden extra drempels weggewerkt.

Daarnaast zorgen samenwerkingen met lokale en nationale organisaties ervoor dat het aanbod breed en divers blijft (C. Geboers, persoonlijke communicatie, 11 december 2024).

Er blijven echter uitdagingen om mensen te bereiken die niet aangesloten zijn bij sociale organisaties. Hierdoor blijven deze mensen vaak onder de radar.

Cijfers van Statistiek Vlaanderen tonen aan dat de vakantieparticipatie in 2023, omwille van financiële redenen vooral lager ligt bij leden van huishoudens zonder werkenden (46%), laaggeschoolden (49%), alleenstaanden (53%) en 55-plussers (55%) (Vakantieparticipatie, z.d.).

5. Complexe uitsluitingsmechanismen binnen vakantieparticipatie

De drempels die bepaalde groepen ervaren bij het participeren aan vakantie zijn divers en multidimensionaal. Een gebrekkige vakantieparticipatie is dus in alle opzichten een systemisch en complex probleem (Adriaenssens et al., 2019).

Intersectionaliteit biedt een kader om complexe uitsluitingsmechanismen binnen vakantieparticipatie te begrijpen. Individuen ervaren barrières vaak niet op één vlak (zoals alleen financiële beperkingen), maar op meerdere vlakken die elkaar versterken.

Vakantieparticipatie moet bovendien binnen het bredere kader van maatschappelijke participatie en emancipatie geplaatst worden. Het gaat daarbij niet over vrijetijdsbesteding óf onderwijs óf huisvesting, maar wel over vakantieparticipatie als een van de domeinen om participatie en emancipatie te bevorderen (Vos et al, 2003).

Een voorbeeld van een mogelijk kruispunt is gender en cultuur. Bijvoorbeeld vrouwen uit etnische minderheden ervaren mogelijk niet alleen financiële belemmeringen, maar ook culturele of gendergerelateerde restricties die hun vrijheid om deel te nemen aan vakanties beperken.

Een ander voorbeeld is te vinden bij kruispunten van beperkingen en economische ongelijkheid. Mensen met een fysieke beperking die leven in armoede, hebben niet alleen nood aan toegankelijke vakanties, maar ook aan financiële ondersteuning voor transport en verblijf.

Ook wanneer je kijkt naar verschillende gezinssituaties, is het opvallend dat er barrières ervaren kunnen worden op meerdere vlakken. Alleenstaande ouders in kwetsbare posities hebben vaak te maken met complexe uitdagingen, zoals de behoefte aan kinderopvang of extra financiële steun om met hun kinderen op vakantie te kunnen gaan.

Één van de getuigenissen uit het netwerk toont de multidimensionale drempels mooi aan. Zo ervaart deelnemer Bjorn verschillende drempels. De oudste zoon van Bjorn heeft een beperking die veel extra zorg vraagt. Rondkomen op basis van een klein inkomen is niet evident, weet Bjorn ondertussen uit ervaring. En de gezinsvakantie is dan vaak het eerste wat er bij inschiet. "Maar vakantie is broodnodig voor een gezin", zegt Bjorn. (De Groote, z.d.)

Maatschappelijke uitdagingen op vlak van armoede, integratie, sociale uitsluiting, eenzaamheid, inclusie, vergrijzing en gezondheidszorg zijn zo complex dat één organisatie of beleidsdomein ze niet in haar of zijn eentje kan aanpakken. Het zijn ingewikkelde vraagstukken die de kennis en kracht van een volledige maatschappij nodig hebben (Adriaenssens et al., 2019).

Om ondervertegenwoordigde doelgroepen te bereiken is het dan ook niet voldoende om één drempel per groep aan te pakken, aangezien één doelgroep geconfronteerd kan worden met drempels op verschillende vlakken, die elkaar vervolgens kunnen beïnvloeden en versterken.

Dergelijke problematiek wordt dus best door een netwerk aangepakt dat werkt over verschillende beleidsdomeinen heen en ruimte geeft aan creativiteit. Samenwerken in een netwerk biedt veel voordelen voor de betrokken organisaties en diensten. Partners kunnen naar elkaar doorverwijzen of toeleiden. Je krijgt bovendien een beter zicht op de leefwereld, de vragen en de noden die er leven. Je kan advies en steun vragen. Externe partners houden je scherp, wijzen op blinde vlekken, helpen om engagementen na te komen. En je versterkt mee het draagvlak van mensen die oplossingen aanreiken en hulpbronnen inbrengen en je kan er mee gebruik van maken (De Visscher, 2019).

6. Vakantieparticipatie bevorderen: bestaande inclusieve initiatieven

Organisaties zoals sociaal-toeristische diensten proberen vakantieparticipatie te bevorderen door het faciliteren van betaalbare vakanties, toegankelijke accommodaties en begeleiding voor mensen met specifieke noden. Het doel is om vakanties toegankelijk te maken voor iedereen, ongeacht hun achtergrond of situatie.

Initiatieven zoals 'Iedereen Verdient Vakantie' bieden concrete ondersteuning aan mensen in kwetsbare situaties. In 2023 konden via het netwerk 'Iedereen Verdient Vakantie' 152 541 mensen wél met vakantie.

In de werking van 'Iedereen Verdient Vakantie' ligt de focus op persoonsgebonden drempels die vakantiegangers niet op eigen kracht kunnen overwinnen. Deze drempels kunnen financieel, psychologisch of praktisch van aard zijn. Ze vragen vaak een oplossing op maat. (Strategisch Plan: 'Iedereen Verdient Vakantie' 2030, z.d.).

Uit het interview met Carine Geboers blijkt dat het initiatief 'Iedereen Verdient Vakantie' een samenwerkingsverband is van verschillende partners. Het is een breed netwerk dat mensen ondersteunt om vakantieparticipatie toegankelijk te maken. Dit netwerk omvat:

Toeristische partners: Meer dan 600 organisaties bieden kortingen aan voor mensen die kampen met financiële beperkingen of andere vakantiedrempels. Deze kortingen worden rechtstreeks gedragen door de toeristische partners, zonder een centraal subsidiesysteem.

Tussenorganisaties: Instellingen zoals OCMW's, sociale verenigingen en culturele organisaties fungeren als schakels tussen de doelgroep en het vakantieaanbod. Ze zorgen ervoor dat het aanbod zijn weg vindt naar wie hier nood aan heeft en dat mentale drempels om op vakantie te gaan verkleind worden. Het belang van deze tussenorganisaties wordt ook bevestigd door één van de getuigenissen uit het netwerk van 'Iedereen Verdient Vakantie': "Het is voor velen een verrassing als we vertellen dat ze er recht op hebben. Eens ze het aanbod kennen, vragen ze ernaar" (Hillaert, z.d.).

Rap-op-stap kantoren: Deze kantoren vormen een laagdrempelige toegangspoort waar mensen persoonlijk begeleid worden bij het zoeken, plannen en boeken van vakanties. De fysieke

nabijheid en persoonlijke benadering helpen om praktische en psychologische barrières te doorbreken.

Ondersteunende partners: Organisaties zoals De Lijn bieden extra ondersteuning, bijvoorbeeld door het verstrekken van gratis tienrittenkaarten, wat bijdraagt aan het verminderen van vervoersdrempels.

Het systeem werkt zonder directe subsidies, wat betekent dat toeristische partners hun sociale verantwoordelijkheid opnemen door vrijwillig kortingen aan te bieden. Deze structuur benadrukt de kracht van samenwerking tussen publieke, private en sociale actoren (C. Geboers, persoonlijke communicatie, 2024).

Toerisme Vlaanderen neemt de rol op van netwerkverbinder en facilitator. (Strategisch Plan: 'Iedereen Verdient Vakantie' 2030, z.d.).

6.1 Randvoorwaarden en handvatten

Uit deze inspirerende praktijkvoorbeelden kunnen enkele belangrijke randvoorwaarden en handvatten voor inclusieve vakantieparticipatie worden afgeleid:

Maatwerk en persoonlijke begeleiding: Begeleiding op maat, zoals geboden door de Rap-op-stap-kantoren, is cruciaal om zowel praktische als psychologische drempels weg te nemen.

Sterk netwerk van samenwerkende partners: Een breed netwerk van sociale, publieke en private actoren kan gezamenlijke verantwoordelijkheid stimuleren en diverse drempels aanpakken.

Financiële toegankelijkheid: Vrijwillige korting door toeristische partners, ondersteund door publieke en sociale instanties, kan financiële belemmeringen verminderen zonder afhankelijk te zijn van subsidies.

Praktische oplossingen voor mobiliteit: Toegang tot betaalbare of gratis vervoersopties, zoals aangeboden door De Lijn, is essentieel voor mensen in kwetsbare situaties.

Bewustwording en inclusieve communicatie: Het vergroten van bewustzijn rond vakantieparticipatie binnen de doelgroep én bij toeristische partners draagt bij aan een inclusieve cultuur.

Door in te zetten op deze voorwaarden kunnen organisaties vakantieparticipatie verder inclusiever maken en bijdragen aan een samenleving waarin iedereen de kans krijgt om mee te genieten van de voordelen van vakantie.

7. Vakantie is meer dan een luxeproduct

Wat maakt vakantie nu zo belangrijk? We kunnen stellen dat vakantieparticipatie positieve effecten heeft op een aantal verschillende terreinen.

Toerisme wordt vaak beschouwd als een ervaring die bijdraagt tot algemeen welzijn. Deze bijdrage is vaak langduriger dan de vakantie zelf. Het begint voor de vakantie van start gaat met het uitkijken, verlangen en het blijft nazinderen na de vakantie door de mooie herinneringen. Van herinneringen en positieve ervaringen is bewezen dat ze samenhangen met een positief zelfbeeld. Ze creëren gedragsmechanismen die mensen leren omgaan met negatieve ervaringen. Ze bevorderen dus de weerbaarheid. Op gebied van psychologie werd aangetoond dat emoties die

gelinkt zijn aan positieve herinneringen, een gunstige invloed hebben op psychologische aanpassing, interpersoonlijke relaties, flexibel gedrag, levensverwachting en fysieke gezondheid. Vakanties spelen een vitale rol in het tot stand brengen van deze positieve herinneringen. Vakanties dragen bij tot het versterken van de fysieke en psychologische veerkracht (Adriaenssens et al., 2019).

Ook Carine Geboers benadrukt dit met de uitspraak "vakanties zijn veel meer dan een luxeproduct; ze dragen substantieel bij aan het welzijn van mensen". Vakanties hebben volgens haar onder andere de volgende positieve effecten:

Ze helpen sociale isolatie doorbreken door mensen in een andere omgeving te plaatsen waar ze nieuwe contacten kunnen leggen. Ze verbeteren de mentale en fysieke gezondheid, bijvoorbeeld door het verminderen van stress en het bevorderen van ontspanning. Daarnaast vergroten ze het zelfvertrouwen en de sociale vaardigheden van deelnemers. Mensen die hun eerste vakantie-ervaringen opdoen, worden vaak gemotiveerd om andere stappen te ondernemen, zoals deelnemen aan gemeenschapsactiviteiten.

De impact is vaak duurzaam, doordat mensen geïnspireerd raken om meer deel te nemen aan sociale en recreatieve activiteiten (C. Geboers, persoonlijke communicatie, 11 december 2024).

Op vakantie gaan helpt om de batterijen op te laden en versterkt de weerbaarheid van kwetsbare groepen in het leven. Iemand die zich goed in zijn vel voelt, functioneert beter. Iemand die zich gewaardeerd voelt, kijkt positief naar de samenleving. Iemand die op vakantie gaat, versterkt op een onbewuste manier ook vaardigheden die nuttig zijn op de arbeidsmarkt. Kinderen die op school kunnen vertellen over wat ze beleefden, horen er bij en doen ervaringen op die hun persoonlijke ontwikkeling stimuleren. (Weyts, 2014).

Deze vele positieve effecten worden voortdurende bevestigd en versterkt door getuigenissen van deelnemers en partners.

8. Participatie bevorderen is een evenwichtsoefening

Om ervoor te zorgen dat meer mensen kunnen genieten van deze positieve effecten, is het belangrijk om vakantieparticipatie inclusiever te maken. Inclusie binnen vakantieparticipatie gaat over het toegankelijk maken van vakantie voor iedereen, ongeacht de sociale, culturele of economische drempels die zij ervaren. Forest en Pearpoint (1992) benadrukken dat inclusie niet enkel gaat over toegang geven, maar ook over het betrekken van uitgesloten groepen bij het ontwerpen van systemen die participatie bevorderen. Deze visie kan direct vertaald worden naar het domein van vakantieparticipatie, waar structurele en persoonlijke barrières een belangrijke rol spelen.

8.1 Balans tussen vaardigheden, verbondenheid en uitdaging

Kansen creëren en kansen geven, leidt niet automatisch tot kansen effectief aangrijpen en dus een verhoogde deelname. Participatie bevorderen is een moeilijke evenwichtsoefening. Kortingen alleen zijn niet voldoende, want de financiële drempel is niet de enige die overwonnen moet worden. Er is ook nood aan extra vaardigheden, een zekere mate van verbondenheid en voldoende uitdaging (Viane, z.d.).

8.1.1 Vaardigheden

Heb ik de vaardigheden om deze trip te organiseren? Weet ik hoe ik daar moet geraken? Voor sommige mensen is het de eerste keer dat ze de bus nemen, koffers maken en afspraken bevestigen. Veel vanzelfsprekende taken voor sommige mensen kunnen voor anderen een heuse opdracht vormen. Acties ondersteunen de ontwikkeling van vakantievaardigheden.

8.1.2 Verbondenheid

Herken ik mij in dit aanbod? Is dit iets voor mij, voor ons? Wekt het interesse en nieuwsgierigheid op? Niet willen deelnemen is een keuze. Niet kunnen deelnemen is uitsluiting. Acties zijn gericht naar mensen met een vakantiewens, gehinderd door drempels, maar met een verlangen.

8.1.3 Uitdaging

Mensen participeren als de uitdaging in balans is. Wanneer deze te groot is, zien mensen zichzelf niet aan een trip beginnen. Onoverkomelijk, te moeilijk, te lastig... Wanneer de uitdaging te klein is, verliest ze elke aantrekking en is ze de inspanning niet waard om voor buiten te komen. Het netwerk 'Iedereen Verdient Vakantie' onderneemt acties om het aanbod zo concreet, duidelijk en aantrekkelijk mogelijk te communiceren.

De sleutel voor het verhogen van de participatiegraad aan toerisme ligt in het in balans brengen van die vaardigheden, verbondenheid en uitdaging. Dat is vaak complex. Als een overnachting betaalbaar wordt gemaakt, maar de uitdaging om het openbaar vervoer te nemen veel te groot is, dan zal participatie uitblijven. Ook wanneer alle vaardigheden aanwezig zijn, de verbondenheid met het thema er is en het verlangen naar vakantie brandt, zal er geen deelname zijn als de financiële uitdaging onoverkomelijk is. Het is altijd zoeken naar een evenwicht waarbij zowel bewuste als onbewuste factoren meespelen (Viane, z.d.).

Figuur 1

Balans tussen vaardigheden, verbondenheid en uitdaging

Noot: Overgenomen uit “Drempels wegwerken”, door L. Viane, z.d., ‘Iedereen Verdient Vakantie’ (<https://www.iedereenverdientvakantie.be/nl/over-ons/drempels-wegwerken>)

8.2 Strategieën voor samenwerking en toegankelijkheid

Om vakantieparticipatie toegankelijk te maken voor iedereen, zijn structurele inspanningen nodig die verder gaan dan financiële hulp. Verschillende strategieën kunnen hierbij helpen, waaronder het versterken van samenwerking tussen diverse actoren en het vergroten van bewustwording rond inclusie. Enkele mogelijke concrete aanpakken zijn:

Gebruikers betrekken bij beleidsvorming: Door kwetsbare groepen te betrekken bij het ontwerpen van vakantieprogramma's, wordt niet alleen aan hun specifieke noden voldaan, maar worden zij ook gezien als actieve partners in het proces.

Lokale en intersectionele samenwerking: Samenwerkingen met organisaties die expertise hebben in specifieke noden, zoals culturele verenigingen of instellingen voor mensen met beperkingen, zijn essentieel. Dit draagt bij aan een breder en meer inclusief vakantieaanbod.

Bewustwording en sensibilisering: Door middel van communicatiecampagnes die de meerwaarde van inclusieve vakantieparticipatie belichten, worden negatieve stereotyperingen doorbroken en wordt het belang van vakantie als recht onderstreept. Op deze manier worden sociale stigma's aangepakt.

8.2.1 Praktijkvoorbeeld: 'Iedereen Verdient Vakantie'

Om vakanties inclusiever en toegankelijker te maken, wordt bij 'Iedereen Verdient Vakantie' gewerkt aan diverse oplossingen:

Voor organisaties die vakanties toegankelijk maken, kunnen specifieke subsidies worden ingezet. Dit zou de druk op toeristische partners verlichten en het aanbod vergroten. Daarnaast werken ze ook aan meer toegankelijkheid door in te zetten op samenwerkingen met organisaties die expertise hebben in toegankelijk reizen. Dit kan zorgen voor concrete verbeteringen, zoals rolstoelvriendelijke accommodaties en begeleide groepsreizen.

Daarnaast zetten ze in op een intersectionele aanpak. Een aanpak die rekening houdt met meerdere factoren tegelijk, zoals armoede, beperking en taalbarrières, wordt steeds belangrijker. Samenwerkingen tussen verschillende actoren (bijvoorbeeld gezondheidszorg, cultuur, en sociale dienstverlening) zijn cruciaal om complexe drempels te overwinnen.

Om de ondervertegenwoordigde groepen beter te bereiken, worden proactieve strategieën voorgesteld. Een van de moeilijk te bereiken groepen, zijn nieuwkomers. Om hen meer te bereiken, kunnen strategieën worden ingezet, zoals het inzetten van vertrouwenspersonen uit de gemeenschap of vrijwilligers die cultureel en taalkundig een brug kunnen slaan.

Momenteel wordt er ook gewerkt aan een systeem dat automatische rechtentoekenning mogelijk maakt, waardoor mensen eenvoudiger zelf boekingen kunnen uitvoeren. Dit verkort wachttijden en verlaagt drempels voor zelfredzaamheid (C. Geboers, persoonlijke communicatie, 11 december 2024).

9. Conclusie: van obstakel naar recht

Inclusieve vakantieparticipatie is een ambitie die zowel het sociaal werk als de toeristische sector deelt, maar de verwezenlijking ervan blijft complex. Uit mijn onderzoek blijkt dat drempels zoals financiële beperkingen, fysieke toegankelijkheid en een gebrek aan sociale ondersteuning vaak samenkomen. Deze uitdagingen treffen vooral mensen in kwetsbare posities. Hoewel initiatieven zoals 'Iedereen Verdient Vakantie' belangrijke stappen hebben gezet, blijven er fundamentele vragen onbeantwoord.

Initiatieven zoals 'Iedereen Verdient Vakantie' maken grote vooruitgangen, maar tonen ook dat inclusie nog niet structureel verankerd is.

Een van de grootste uitdagingen ligt in het doorbreken van structurele barrières in een sector die niet altijd inclusief is geweest. Dit vraagt om nauwe samenwerking tussen beleidsmakers, sociaal werkers en toeristische actoren. Een belangrijke vraag hierbij is hoe inclusie niet enkel projectmatig kan worden aangepakt, maar als duurzame praktijk kan worden ingebed. De ervaringskennis van de doelgroep moet hierbij een centrale plaats innemen, aangezien deze nog te weinig benut wordt.

Binnen het werkveld ligt de uitdaging in het vergroten van bewustzijn, het mobiliseren van middelen en het pleiten voor inclusie op alle niveaus. Dit vraagt ook om verder onderzoek en innovatieve, flexibele oplossingen. Goede praktijkvoorbeelden kunnen hierbij inspireren, maar om echte verandering te realiseren, moet er ook getraind worden in het herkennen en aanpakken van drempels.

Voor organisaties zoals 'Iedereen Verdient Vakantie' en reisorganisaties biedt mijn onderzoek handvatten om drempels integraal aan te pakken. Dit betekent dat niet enkel individuele noden centraal staan, maar ook de structurele oorzaken die deze noden in stand houden. Het sociaal werk kan hier een sleutelrol spelen door inclusieve praktijken te normaliseren en beleid te beïnvloeden dat toegankelijkheid en participatie structureel verankert.

Vakantieparticipatie moet getransformeerd worden van een privilege naar een recht. Dit vraagt om reflectie, samenwerking en actie, met als doel een samenleving waarin iedereen de kans heeft om te genieten van vakantie, ongeacht hun achtergrond of situatie. Alleen door deze visie te verwezenlijken, kunnen we sociale rechtvaardigheid en vakantieparticipatie met elkaar verbinden.

12. Bibliografie

- Adriaenssens, A., Schapmans, M., & Willems, G. (2019). Iedereen verdient vakantie. Waardegedragen ondernemen en cocreëren. In *Vlaanderen. Toerisme Vlaanderen*. <https://www.vlaanderen.be/publicaties/iedereen-verdient-vakantie-waardegedragen-ondernemen-en-cocreeren>
- Boon, T. D. (2019, 4 januari). *Vakantiewoord: vakantie*. Van Dale NEDERLAND. <https://www.vandale.nl/vakantiewoord-vakantie>
- De Groote, E. (z.d.). *Onverwachte schatten en troost vinden. . . op gezinsvakantie | Iedereen Verdient Vakantie*. Iedereen Verdient Vakantie. <https://www.iedereenverdientvakantie.be/nl/getuigenis/onverwachte-schatten-en-troost-vinden-op-gezinsvakantie>
- De Visscher, K. (2019, 1 juli). *Hoe dicht je kloof tussen mensen in armoede en vrijetijdsaanbod?* Sociaal.Net. https://sociaal.net/achtergrond/hoe-dicht-je-kloof-tussen-mensen-in-armoede-en-vrijetijdsaanbod/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR1zYeyJyTSjYWQaA0XfQnlMFHJmUeWG5nHMd5LY9UwmaPC-Jf85_jdz8_aem_6ZD21b4ykPB3dgcA_kspdw
- Frans, M. (2021, 16 juli). *Yakoub & Zemni over de inclusieve maatschappij*. Socius.be. <https://socius.be/yakoub-zemni-over-de-inclusieve-maatschappij/>
- Geboers, C. persoonlijke communicatie, 11 december 2024
- Hillaert, E. (z.d.). *Vlottentocht naar de overkant met de krachten die we samen hebben | Iedereen Verdient Vakantie*. Iedereen Verdient Vakantie. <https://www.iedereenverdientvakantie.be/nl/getuigenis/vlottentocht-naar-de-overkant-met-de-krachten-die-we-samen-hebben>
- Materiële en sociale deprivatie | Statbel*. (2024, 1 februari). <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/materiele-en-sociale-deprivatie#news>
- Spoelders, F. (2022, 26 augustus). Historici schrijven boek over 200 jaar toerisme in België: “Ons kusttoerisme hebben we aan de Britten te danken. *Gazet van Antwerpen*. https://www.gva.be/cnt/dmf20220826_94948798
- Strategisch Plan: Iedereen Verdient Vakantie 2030*. (z.d.). Toerisme Vlaanderen. https://toerismevlaanderen.be/sites/default/files/media/files/2022-06/TVL_StrategischPlan_IedereenVerdientVakantie.pdf
- Vakantieparticipatie*. (z.d.). Vlaanderen. <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/toerisme/vakantieparticipatie>
- Van Wassenhove, M. (2024, 17 juli). *Decreet Iedereen verdient vakantie*. Toerisme Vlaanderen. <https://toerismevlaanderen.be/nl/wetgeving-en-decreten/decreet-iedereen-verdient-vakantie>
- Verheyden, L. R. A. & Kommissaris-Generaal, Vlaams Kommissariaat-Generaal voor Toerisme. (z.d.). *50 jaar betaalde vakantie*.

https://www.kenniswest.be/file/article/48966/70707/WVLW1987_3_50jaarbetaldevakantie.pdf?v=3

Viane, L. (z.d.). *Drempels wegwerken | Iedereen Verdient Vakantie*. Iedereen Verdient Vakantie. <https://www.iedereenverdientvakantie.be/nl/over-ons/drempels-wegwerken>

Viane, L. (z.d.-b). *Impact van het netwerk | Iedereen Verdient Vakantie*. Iedereen Verdient Vakantie. <https://www.iedereenverdientvakantie.be/nl/over-ons/impact-van-het-netwerk>

Viane, L. (z.d.-e). *Verhalen | Iedereen verdient vakantie*. Iedereen Verdient Vakantie. <https://www.iedereenverdientvakantie.be/nl/verhalen>

Vos, I., CultuurNet Vlaanderen, & Kunst en Democratie. (2003). Cultuurparticipatie en maatschappelijk kwetsbare groepen. In R. Vanmolkot (Red.), *Cultuurparticipatie en maatschappelijk kwetsbare groepen*. CultuurNet Vlaanderen. <https://demos.be/sites/default/files/cultuurparticipatie.pdf>

VRT MAX. (z.d.). <https://www.vrt.be/vrtmax/luister/radio/d/de-wereld-vandaag~11-10/de-wereld-vandaag~11-19113-0/fragment~>

Weyts, B. (2014). Beleidsnota 2014-2019. Toerisme. In *Vlaanderen*. Geraadpleegd op 27 december 2024, van <https://www.vlaanderen.be/publicaties/beleidsnota-2014-2019-toerisme>

wijzijnMEO. (2023, 10 augustus). *Wat is inclusie?* Coalitie Voor Inclusie. <https://coalitievoorinclusie.nl/vn-verdrag-handicap/wat-is-inclusie/>